

Ha fiatal művészekről kell beszélnem, önkéntelenül elém tolikodik egy régen olvasott rövid szösszenet Hokuszeitól, az Edo-kor klasszikus japán rajzolólegendájáról, aki 75 évesen megjegyezte, hogy mindaz, amit életének első 70 évében alkotott, az nem méltó a figyelemre, sőt, az élet értelmét – jó, ha – 90 éves korára megéri majd. Vagyis pályájának első 50-60 éve mehet a kukába! Na hát ezek után kell megint megkérdezni: minek pénzt kidobni a pályájuk elején járó művészekre?

Hát – többek között – azért, mert Hokuszainak nem volt igaza. A világ műértő közönsége korai metszeteiért is rajong; egy idős művész zsörtölődéseit és a fiatalság elleni kirohanásait (legyen az saját fiatalsága vagy az őt követőké), nem kell komolyan venni. Sőt! A helyzet az, hogy a modernség paradigmája, amibe ebből a szempontból nemcsak az avantgárd tartozik bele, hanem Courbet és az impresszionizmus is, szóval a modernség paradigmája az újszerűségeen áll vagy bukik. (*Nóvum* – húzta alá többször is pirossal a kötelező vezérfogalmat Boris Groys.) Újszerű művészetet pedig nagyon nehéz öregesen produkálni, fiatalon annál könnyebb. Persze kivételek vannak, az örökújító őszhajú géniusok, de mi most a széles, sok ezer fős művészársadalomról beszélünk, aminek mozgatórugóit csak a nagy számok törvényei alapján lehet leírni. És a mindenkori művészetpolitika épp ezekkel a nagy számokkal kénytelen boldogulni, jól vagy rosszul. Ez pedig kötelező feladat, a drámai körülmények miatt.

Az ugyanis művészetszociológiai tény (nagy számokról beszélve), hogy a fiatal festők, illetve képzőművészek nyomorognak. Egy-kétszáz éve nyomorognak. A kutatások szerint az a bizonyos *bohém* életforma, a fűtetlen manzárdszobák, a lyukas felöltők, az abszintok és az olcsó lokálok – mind-mind a fiatalkori művésznyomorral vannak összefüggésben. Volt ebben választott életstílus is, szembenállás a polgári társadalommal, de a pénztelen bohémság a pályakezdő, *fiatal* művészeket jellemezte a 19. század végén, 20. század elején, azokat, akik utána pocakos nyárspolgárokká híztak zuglói műteremvillájuk napos termeiben. Ez a metamorfózis ma is megvan valamilyen formában a fiatal és idős művész között, és valószínűleg nem tévedünk nagyot, ha a frissesség, újdonságkeresés elhalványulását ennek az átalakulásnak a számlájára is írjuk. A másik ok neurológiai és fejlődépszichológiai, ezt bizonyítják a művészeti vagy tudományos áttörések életkori analízisei, miszerint az agy kreatív aktivitása az egyén húszas éveiben van a csúcson, és a harmincas évek közepétől már szinte csak a korábban megtermelt ötletek továbbgondolása és megvalósítása zajlik.

De ne kalandozzunk el ilyen messzire, ugyanis a Derkovits-díj megszületésében nem a neurológiai játszotta a kulcsszerepet, hanem a kommunista párt! Egész pontosan a pártapparátus, amely épp hatvan évvel ezelőtt, 1955-ben felettébb aggódott a fiatal művészek erkölcsi miatt. Történt ugyanis, hogy a Magyar Népköztársaság alaposan megszórtta a széles művészársadalmat pénzzel, az ideológiailag megfelelő kádereket, a jópofát vágó társutasokat és az állami műkereskedelemben, a Képcsarnokban robotoló konzumművészeket. A fiatalok is könnyen megtalálták az utat ezekhez a csatornához, és úgy tűnt, hogy sehogy se akarják tovább lökni a szocialista realizmust kátyúba rekedt szekerét. Az ideológiai vezetés bepánikolt, és a szovjet aspirantúra rendszer másolatára létrehozott egy három éves, doktori-képzés szerű ösztöndíjat a rátermett diákoknak. Először még nem is nevezték Derkovits-díjnak, pláne nem „Derkónak”, hiszen a formalistának bélyegzett proletárfestő Derkovits Gyula még félig indexen volt. És bár az volt a cél, hogy a pénzzel kibélelt fiatal tehetségek megtámogatják majd a szocialista realizmus kibontakozófélben lévő új irányzatát, ez a törekvés nem járt sikerrel. A szocreált elsodorta az '56-os forradalom, a Derkovits-ösztöndíj viszont maradt.

És még mindig létezik, virágzik, sőt, be kell, hogy valljuk, hogy még mindig tényező. Persze elsősorban *nagy pénz*, ami a már említett művésznyomorból rántja ki a delikvensket, hogy ne kelljen sört csapolniuk a bulinegyedben vagy polcot feltölteniük egy hiperben látástól vakulásig, hanem ráérősen vakarózhassanak a műteremben, és azzal foglalatoskodjanak, amivel mindig is szerettek volna. Például alaposan lefotózzák a Százados úti műteremház egykori lakosának, Pór Bertalannak az emléktáblája felett olvasható üzenetet: Nemzeti forma és szocialista tartalom, mint a jófajta szocreál művészet ismerve. Gruppo Tökmag megtisztította ezt a feliratot és felmutatta – azt a feliratot, ami nem is melleleg egy veretes sztálini idézet. Pór Bertalan ugyanis nemcsak híres avantgárd pionír volt, hanem a legeslegszebb magyar Sztálin-portré festője, és ezzel nem csak

visszakerültünk a Derkovits-díj születésének idejére, az ötvenes évekbe, de belekavarodtunk az ideológiák dzsungelébe is. A Gruppo Tökmag monumentális feliratának párdarabja Antal Balázsék Palatinus projektje. A megidézett strandfürdő a harmincas években épült, főként modernista tervek szerint, egy kis csodaszarvas legendával megspékelve. Csakhogy, a mozaikként létező csodaszarvasnak nem volt szerencséje, tökéletesen elsikkadt a tervezés fázisaiban. Antal igazságot szolgáltatott a mitikus szavasnak, legalább egy gondosan rajzolt lightbox erejéig, miközben az újonnan érkező, budapesti villamos makettjének oldalán a bankok elszámoltatását ígéri meg. Szvet Tamás a város – Hódmezővásárhelyen vagyunk – ideológiákkal átítatott történelmi rétegeit elemzi, egy élénk szemtornát igénylő 3d-s optika segítségével.

De persze az ideológiai mélyfúrás nem kötelező; a Derko lényege, hogy mindenki azzal üti el az idejét, amihez épp kedve van. (Persze azért nem árt, ha a zsűrinek is tetszik, akik évről évre újra meg- vagy leszavazzák az apanázst.) Felsmann István például megteheti, hogy naphosszat legózzat a műteremben, vagy akár dobszerkóként töreti rapityára a családi porcelánkészletet egy emlékezetes performansz keretében. Tranker Kata időmilliomos pszichológusként fabrikálja félig fa-félig papír tablóit, Keller Diána pedig ugyan miért is ne figyelné, hogy milyen gyorsan bújnak ki a fűmagok a piramisforma szelvényei között, megelőzve a környezetükbe elszórt többi magot. Bajóta még sajátosabb módját találta ki az időtöltésnek, egy dél-koreai látogatás során hat fiatal almafával a kezében álldogált hat hosszú órán keresztül. (Utána el is ültette őket, és így a fárasztó emberkísérletből szépívű performansz kerekedett.) Koós Gábornak se tiltja meg senki, hogy körbejárjon otthon, és feketére mázolja a satupadot meg a fűrészgépet, majd az összefeketézett, frottászos papírlapokból rekonstruálja a tárgyak törékeny másolatát. Martin Henrik pedig nyugodtan megteheti, hogy elmélyült tanulmányokat készítsen a mikroszkopikus méretű medveállatkáról, majd kiöntse őket fogorvosi gipszből, vagy akár kifaragja egy százkilós andezittömbből. Ezért vagyunk hálásak a Derkónak, hogy lehetőséget teremt ezekre az első pillantásra külön gesztusnak tűnő újdonságok legyártására. Vagy akár a sokkal bevettebb praxisok igazán magas szintű gyakorlására, fafaragásra, acélhegesztésre, fémkalapálásra, papírmártogatásra, olajképfestésre stb.

A magyar művészettörténet – leszámítva a kőépületeket – nem dúskál a sok évtizedes, folyamatos intézményekben. A Derko a ritka kivételek egyike. Becsüljük meg. És ha tetszett, pecsételjük egy facebook-kezet Brückner felér tablójára!